

5. RECURSOS I VALORS DEL TERRITORI

Terres i aigües

La serra de Marina a Badalona es caracteritza per l'apropament del carener central al mar així com per la presència de nombroses alineacions secundàries i de petits turons que separen valls de dimensions variades, excavades per torrents relativament poc ramificats, de direcció sensiblement perpendicular a l'eix central de la serralada. Destaquen sobretot el torrent del Canyet, al centre de l'àmbit, que és el que té una conca més extensa, així com la riera del Pomar (a l'E) i la riera de Sant Jordi o de Sant Jeroni (a l'O).

Un cas singular és el del torrent de la Vallençana o del Pujol (nom amb el qual també es coneix el tram de capçalera) que té un curs en gran pendent que segueix una orientació E-O, desembocant directament al Besòs.

Pel que fa al relleu cal destacar el carener central, que fa de partió entre el Barcelonès Nord i el Baix Maresme amb el Vallès, conegut també a Badalona com a Muntanya de l'Amigó, amb les elevacions principals del terme (La Coscollada, 466 m), així com les alineacions que tanquen el terme per l'E (turó de Fra Rafel (410 m), turó de l'Home (363 m), pla de Cerdanet) i les que el tanquen per l'O (les Corones, coll de Malesa (350 m), collet de la Vallençana, turó d'en Roda-Soques, turó de San Onofre, coll de les Ermites). A més es poden distingir altres alineacions secundàries que emmarquen les valls principals abans esmentades i que els donen la individualitat característica del vessant marítim de la Serralada Litoral.

Un altre tret remarcable són els turons situats al límit sud de l'àmbit, coincidint amb el traçat de la B-20, que hi passa entremig, com el turó d'en Boscà, el turó d'en Folc o el turó de Montigalà, els quals, a banda del seu paper referencial o de fites en el territori tenen la virtut afegida d'aïllar l'àmbit més rural-natural de la Serralada de Marina dels creixements urbans compactes de Badalona. Trobem, a més una darrera alineació de turons que se situa al sud de la B-20 i fins la C-31, apropant-se molt al mar, que fan també de partió entre Badalona i Tiana i Montgat.

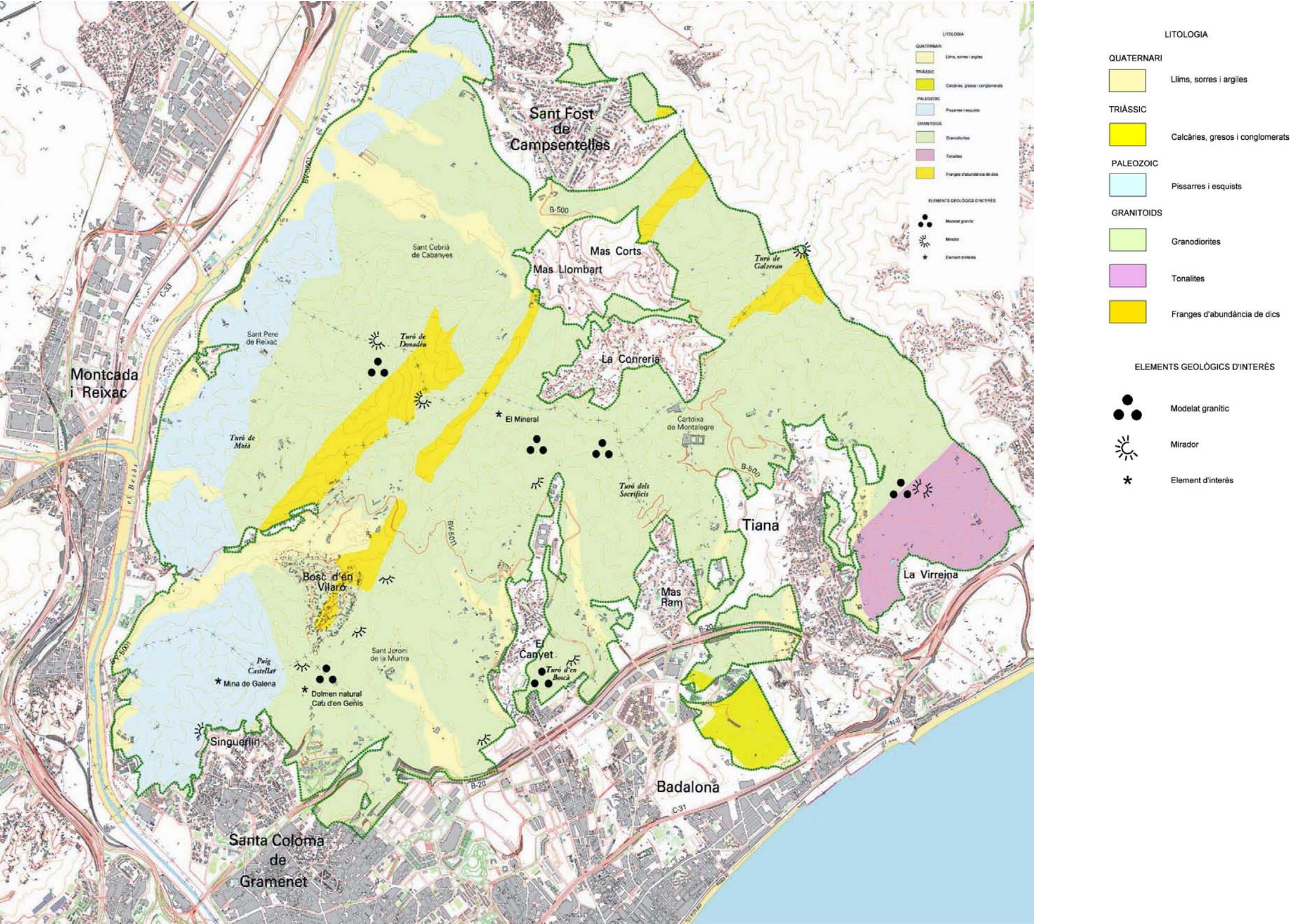
Els pendents són abruptes a la major part de l'espai, tret dels fons de vall principals, sobretot la de la riera de Sant Jeroni i part final de la del Pomar i de Canyet. És destacable també, per la seva continuïtat i relleu relativament planer, l'esquena d'ase o espai interfluvial de Canyet, entre les rieres del Pomar i Canyet, urbanitzat en la seva major part per les bones condicions que ofereix el terreny.

Turó d'en Sariol i d'en Joan de les Dents, des del turó d'en Boscà

Carener de la Coscollada

Litologia i elements geològics d'interès. Diputació de Barcelona

Geologia i sòls

Badalona se situa, juntament amb Santa Coloma de Gramanet, a l'extrem occidental del batòlit del Maresme i la major part dels materials que afloren al nord del municipi són granodiorites, les quals es troben sovint tallades per dics d'aplites i, amb menor freqüència, per pòrfirs, de major potencia, els quals afloren aprofitant les fractures freqüents amb orientació NE-SO i que són responsables dels principals relleus prominents de la Serra de Marina, des del turó d'en Boscà i el turó de Montigalà fins el turó de Sant Onofre, el turó d'en Roda-Soques, el turó de Miravitges i la major part del carener que fa partió amb el terme de Montcada, Sant Fost de Campcentelles i Tiana (de la muntanya de l'Amigó fins el Pla de Cerdanet).

Els sòls sobre aquesta mena de substrat són de matriu sorrenca i, en general, poc cohesionats, tipus Xeropsamments, a les parts elevades o replans, i Xerorthents i Xerochrepts als vessants, més enriquits amb fins però també força pobres també i amb problemes d'erosió, adients fonamentalment per conreus arboris de secà i arbustius soferts, com ara la vinya.

Per sota la B-20, en el barri de les Guixeres, es produeix el trànsit, observable en el turó d'en Sariol, entre les granodiorites i les calcàries i dolomies del triàsic (fàcies Muschelkalk inferior), mentre que en el turó d'en Joan de les Dents afloren ja els materials triàsics del Bundst, amb l'inconfusible coloració vermellova.

Per acabar, esmentar que els fons de vall dels barrancs principals i les terrasses baixes estan sensiblement enriquides per fins (lims i argiles), fet que els atorga una gran fertilitat, a banda del drenatge que proporciona la matriu sorrenca dominant, de gran interès per al conreu hortícola.

Aflorament d'aplites

Brolla d'albada

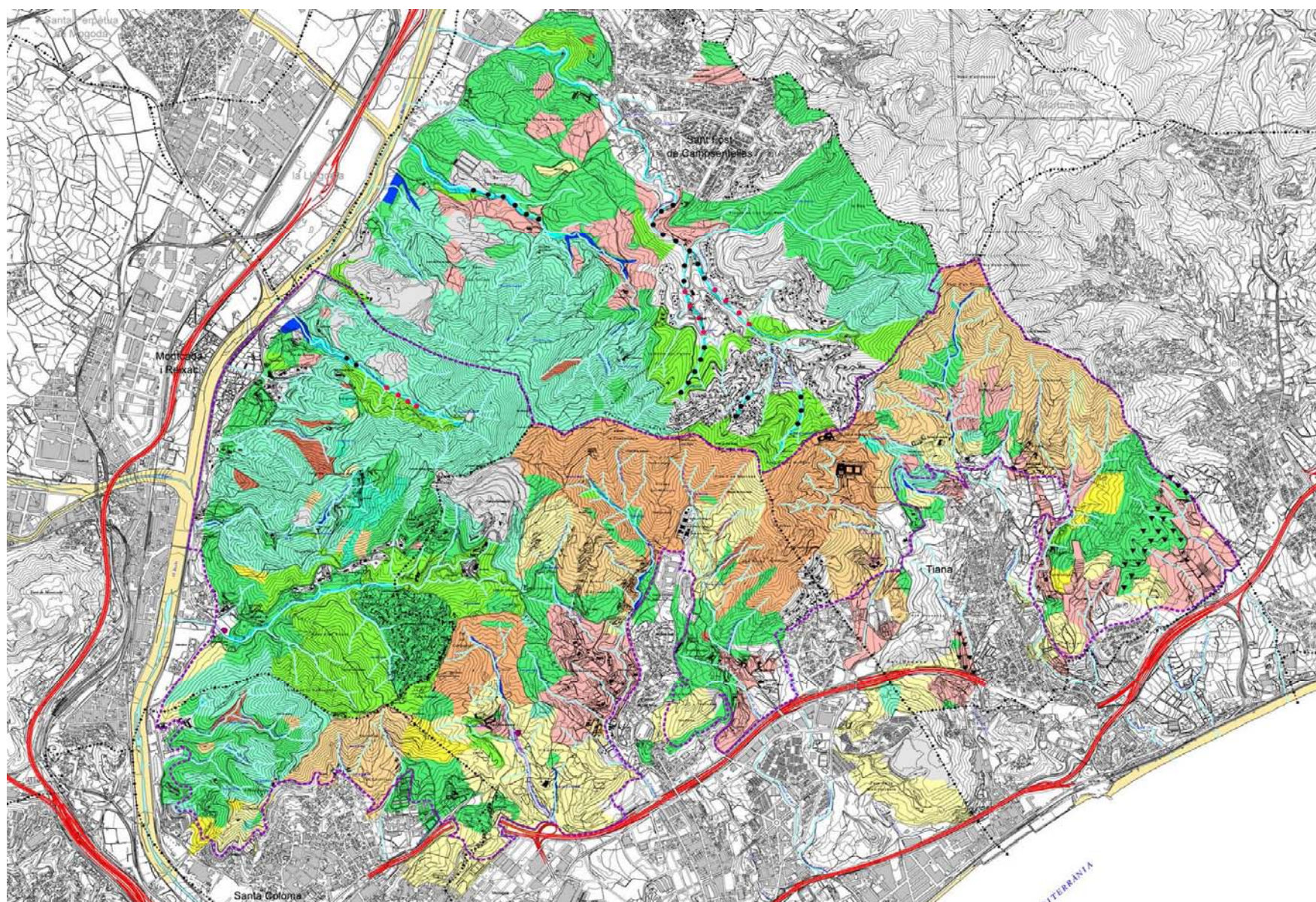
Alzinar

Pineda amb brolla d'estepes, brucs i gatosa

Omeda i bardissar

- alzinar litoral
- alzinar litoral esclarissat
- alzinar amb roures
- sureda
- pineda
- pineda esclarissada
- garriga
- brolla amb dominància d'albada
- prat d'albellatge
- bosc de ribera
- vegetació helofítica
- alocar
- bardissa i canyar
- conreu
- zona denudada
- ▼ fruiters de secà
- verneda
- avellanosa amb falgueres

Vegetació. Diputació de Barcelona

Vegetació

Tot l'àmbit considerat es troba dins del domini potencial de l'alzinar litoral (*Viburno tini-Quercetum ilicis*), tret dels fons de riera principals, en què la vegetació potencial fóra l'Alocar (*Vinco-Viticetum*) i, puntualment, l'albereda amb vinca (*Vinco-Populetum albae*). Tanmateix, l'escenari actual s'allunya força d'aquesta composició, fruit de l'alteració secular i les pertorbacions periòdiques a les que està sotmès l'àmbit, la darrera de major intensitat, l'incendi de l'any 1994, que assolà una important superfície de la Conreria.

Així, l'alzinar litoral perviu en els indrets orientats a E i N, entre el coll de Lliçà i el turó d'en Rafel, i altres punts on hi ha sòl profund i mínimament humit o no alterat, mentre que la pineda, sobretot de pi pinyer (*Pinus pinea*), i, molt més escassa o de repoblació de pi blanc (*Pinus halepensis*), ocupen llocs que abans hi hauria hagut alzinar, amb l'avantatge, cas del pi pinyer, que prolifera en sòls sorrencs molt pobres.

La sureda és pràcticament testimonial a Badalona, i podem parlar més d'arbres solts que no pas d'una comunitat pròpiament dita.

L'alzinar amb roures (*Viburno tini-Quercetum ilicis cerridetosum*), que té una presència rellevant a l'obaga de la serra de Marina, especialment al Baix i Alt Maresme és gairebé testimonial a Badalona, malgrat que trobem peus més o menys esparsos ací i allà, a vegades de grans dimensions, fruit d'una distribució antiga molt més àmplia que l'actual. Les espècies d'afinitat montana o submediterrània són escasses ací, i venen sobretot representades per alguns arbustos caducifolis com l'arç blanc (*Crataegus monogyna*), el sanguinyol (*Cornus sanguinea*) i l'aranyoner (*Prunus spinosa*). Tanmateix, trobem la comunitat d'alzinar amb roures ben constituïda en alguns fondals humits de capçalera, com el torrent de la Font de l'Amigó.

Pel que fa a les comunitats arbustives cal dir que ocupen la major extensió dels vessants de la serralada de Marina a Badalona, afavorides pels incendis recurrents i per la dificultat de consolidació i millora d'uns sòls ja d'entrada pobres i fàcilment erosionables. En general, les diverses comunitats es troben prou mesclades o formant mosaics, en funció d'aspectes com el pendent, la pedregositat i l'orientació dels vessants.

Les comunitats més madures o properes florísticament als alzinars als quals tendeixen són les màquies o comunitats arbustives altes, generalment esclarissades, amb un predomini de l'arboç (*Arbutus unedo*), l'aladern fals (*Phyllirea latifolia*), el llentiscle (*Pistacia lentiscus*) i, més escassos, l'aladern (*Rhamnus alaternus*) i el marfull (*Viburnum tinus*). En les situacions de transició entre la brolla alta o ben desenvolupada i la màquia hi abunda també força i de forma ben patent la ginesta (*Spartium junceum*) i, menys, el matapoll (*Daphne gnidium*). L'estrat lianoide està format pel lligabosc (*Lonicera implexa*), l'artíjol (*Smilax aspera*) i l'heura (*Hedera helix*).

En un estadi menys evolucionat, generalment en vessants solells, pendents o pertorbats recentment (per incendis, fenòmens erosius, etc.), s'instal·la una brolla d'estepes (*Cisto-*

Sarothamnetum catalaunicum), amb presència sobretot de l'estepa blanca (*Cistus albidus*) i borrera (*Cistus salvifolius*), així com diverses papilionàcies de flor groga: la gatosa (*Ulex parviflorus*), l'argelaga negra (*Calycotome spinosa*) i la gòdua (*Sarothamnus catalaunicus*), amb un estrat arbustiu baix i herbaci pobre, dominat pel llistó (*Brachypodium retusum*) i també amb peus de caps d'ase (*Lavandula stoechas*). Aquesta vegetació coincideix amb la que es troba al sotabosc de pinedes esclarissades.

Més pobre encara és la brolla o vegetació arbustiva baixa i amb poc recobriment, dominada per l'albada (*Anthyllis cytisoides*), que forma taques grisenques molt reconeixedor a distància, amb una bella flor groga d'aparició primaveral. Aquesta comunitat, altament colonitzadora i resistent, es troba en els sòls pobres i alterats, secs i que es localitzen sobretot als vessants solells amb pendent que dificulta tant la fixació del sòl com l'escolament de l'aigua vers l'interior del sòl.

En situació similar, però en indrets d'aflorament rocallós o de sòl esquelètic apareixen clapes de garriga (*Quercetum cocciferae*), que configuren sovint alineacions tot resseguint relleixos o dics rocallosos i que es reconeixen fàcilment a distància per la coloració verd negrosa.

Pel que fa a les comunitats herbàcies, es troben dominades pels prats d'albellatge i els llistonars, sovint indestriables. Els prats d'albellatge (*Hyparrhenieto hirta-pubescentis*) ocupen pendents rostos de mig vessant, no tant elevats i empobrits com la brolla d'albada. Solen tenir un estrat herbaci més baix constituït pel llistó (*Brachypodium retusum*). D'altra banda, els llistonars (*Trifolio-Brachypodietum retusi*) es troben ací generalment empobrits florísticament i no tenen un predomini clar més que de forma puntual, però acompanyen tant els prats d'albellatge com prats més humits, amb plantes ruderals i arvenses banals, com el panical (*Eryngium campestre*), l'artemisia (*Artemisia* cf. *campestris*), el boixac (*Calendula arvensis*), el ripoll (*Oryzopsis miliacea*) i els caps blancs (*Alyssum maritimum*), entre d'altres. Cal dir que els prats secs allotgen també una interessant comunitat d'orquídies –fins a 8 espècies detectades¹–, malgrat que el sòl granític no és el més adient per a la majoria d'espècies.

Prop dels fons de vall, en les terrasses planes més o menys riques en fins (argiles i llims) apareixen fragments de prats més humits, amb fenàs de marge (*Brachypodium phoenicoides*), plantatges (*Plantago* sp) i força plantes de tendència nitròfila, i més o menys ruderal, com l'olivarda (*Inula viscosa*) o el trèvol pudent (*Psoralea bituminosa*), entre d'altres.

Pel que fa a les comunitats de ribera, cal dir que es troben molt reduïdes i fragmentades, tant perquè les condicions ambientals dels torrents saulonosos de caràcter discontinu dificulten la implantació de plantes freatòfiles com per l'amplada reduïda de les lleres i l'alteració humana més o menys intensa. El bosc de ribera més complex i fisiognomònicament desenvolupat, l'albereda amb vinca (*Vinco-Populetum albae*) es troba pràcticament restringit a uns pocs fragments fluvials del torrent de la Font de l'Amigó, on el pendent del sòl més baixa permet que la humitat edàfica persisteixi de forma més perllongada; cal dir, però que es troba força alterat i ocupat amb pollancre (*Populus nigra*). Els bardissars i omedes ocupen fragments més extensos dels marges i les pròpies lleres, afavorits fins a cert punt de la pèrdua de la vegetació forestal de ribera o dels arrencaments de roures i alzines que fan la seva funció. També trobem bardisses i oms en terrasses o punts d'inflexió dels vessants, on la humitat esdevé puntualment més elevada, com entre el turó d'en Boscà i el turó d'en Folc. En llocs més degradats, o bé perquè ha estat afavorida pels conreus hortícoles veïns, prolifera la canya (*Arundo donax*), que pot acompanyar els esbarzers i també el roldor (*Coriaria myrtifolia*).

Finalment, cal destacar la presència de fragments d'entitat d'allocar (*Vinco-Viticetum*), comunitat pròpia de torrents discontinus amb una forta oscil·lació de la capa freàtica i que es troba ben representada en els principals torrents de l'àmbit, especialment al de Sant Jordi o Sant Jeroni de la Murtra, així com també al de Pomar i torrents secundaris, de forma més testimonial.

Cal fer un breu esment també a la vegetació, totalment diferent, que es troba en els fragments no urbanitzats o totalment alterats del barri de les Guixeres, entre la B-20 i la C-31, on la constitució calcària predominant de l'àmbit fa que aparegui una brolla calcícola interessant pel context geogràfic i geològic en què es troba, amb farigola (*Thymus vulgaris*), romaní (*Rosmarinus officinalis*), foixarda (*Globularia alypum*), botja groga (*Bupleurum frutescens*) i herba moreneta (*Phagnalon saxatile*), entre d'altres, propis de terrenys de sòl pobre i assolellats, fins i tot pedregós. El 1962 s'hi descrigué una interessant comunitat de llistonar amb salvió blener (*Phlomidio-Brachypodietum retusi*), que actualment es pot donar per desapareguda, degut al grau d'alteració de l'indret.

Menció a part cal fer en relació a la flora al·lòctona, i que en una quantitat, diversitat i extensió notable es troben en l'àmbit. Una relació exhaustiva està fora de lloc ací, però a tall indicatiu podem apuntar algunes de les espècies principals, que es troben sobretot en els ambients riparis i, menys, en els entorns de zones afectades per l'activitat humana. En els ambients riparis trobem, entre d'altres, el plàtan (*Platanus hispanica*), que es troba en algunes rieres plantat, com ara el torrent de la Font de l'Amigó; l'om siberià (*Ulmus pumila*), plantat en diversos indrets per compensar la fragilitat de l'espècie autòctona davant del fong de la grafiosi (*Ceratostitis ulmii*), i el lledoner (*Celtis australis*) –que si bé es troba naturalitzat a Catalunya de força temps ençà no deixa de ser introduït. Molt més preocupants són les espècies amb una demostrada capacitat invasora, com ara la troana (*Ligustrum lucidum*), el pitospòrum (*Pitosporum tobira*), l'herba cotonera (*Cotoneaster* sp), la falsa acàcia (*Robinia pseudoacacia*), a més de la canya (*Arundo donax*), ja esmentada.

Pel que fa als ambients més eixuts i pertorbats per l'acció humana destaca la important presència de figuera de moro (*Opuntia ficus-indica*), a les feixes abandonades al voltant del complex hospitalari de Can Ruti; l'ungla de gat (*Carpobrotus* sp); l'ailant (*Ailanthus altissima*), l'atzavara (*Agave americana*), l'acant (*Acanthus mollis*) i la *Yucca* sp., entre d'altres.

¹ "Les orquídies de Santa Coloma de Gramanet", C.A. Martínez i C. Aibar. In: Carceller ed. (2003) *El medi natural de la serra de Marina*.

Fauna

La fauna de la Serralada de Marina a Badalona es caracteritza per la seva relativa diversitat, tenint en compte la proximitat a la conurbació central metropolitana. De fet, la diversitat d'hàbitats, que inclou la presència de fonts i trams de rierol semi-permanents, de boscúries relativament humides, de prats i matollars extensos i, en general, l'existència de superfícies encara importants sense urbanitzar atorguen a aquest espai un valor rellevant en el conjunt de la Serralada litoral.

Així, en els **ambients forestals**, d'alzinars, alzinars amb roures o de pineda mixt (amb sotabosc d'alzinar), especialment de la serra de l'Amigó trobem, pel que fa als mamífers més característics, la fagina (*Martes foina*), el teixó (*Meles meles*), la geneta (*Genetta genetta*), l'esquirol (*Sciurus vulgaris*), el senglar (*Sus scropha*) i el ratolí boscà (*Apodemus sylvaticus*), essent possible la presència de la rata cellarda (*Eliomys quercinus*) i del talpó roig (*Clethrionomys glareolus*), que assoleix a la zona de Sant Mateu el límit occidental de la seva distribució a la serralada litoral. Pel que fa a les aus rapinyaires forestals, destaquem la presència tant de l'astor (*Accipiter gentilis*) com de l'esparver (*Accipiter nisus*), el falcó vesper (*Pernis apivorus*) i el gamarús (*Strix aluco*). Pel que fa a la resta d'aus, es troben un bon nombre de les espècies de bosc mediterrani que, en general, estan en expansió, degut a la recuperació dels ambients forestals i pèrdua de conreus i zones obertes per causa dels profunds canvis socioeconòmics produïts en el nostre entorn. Pel que fa als amfibis amants de zones forestals destaquem ací la salamandra (*Salamandra salamandra*) i el gripau comú (*Bufo bufo*) què, contràriament al seu nom, no és en general gaire freqüent en els ambients mediterranis, i menys encara en la zona litoral. Pel que fa als rèptils forestal destaca la cita antiga de la serp d'Esculapi (*Zamenis longissimus*), molt probablement desapareguda de la serra de Marina.

En els **ambients més oberts** de brolles, prats secs de llistó i albellatge i fenassars (incloses pinedes esclarissades amb sotabosc poc dens) hi trobem, pel que fa als carnívors, espècies de caire generalista, com la guineu (*Vulpes vulpes*) i també el teixó (*M. meles*), mentre que els micromamífers són més abundants i variats, destacant el conill (*Oryctolagus cuniculus*), el ratolí de camp (*Mus spretus*), la musaranya comuna (*Crocridura russula*), la musaranyeta (*Suncus etruscus*) i l'eríç clar (*Athelerix algirus*). Pel que fa als rapinyaires diürns, en les zones de mosaic obert i de matollars i prats secs és habitual observar-hi l'aligot (*Buteo buteo*) i el xoriguer (*Falco tinnunculus*), mentre que els rapinyaires nocturns inclouen l'òliba (*Tyto alba*), el mussol (*Athene noctua*) i el xot (*Otus scops*), molt sovint associats a construccions rurals en ús o abandonades, de manera que són uns bons indicadors del manteniment d'uns usos mínims agrícoles tradicionals. Pel que fa a la resta d'aus trobem espècies com la perdiu (*Alectoris rufa*), el siboc (*Caprimulgus ruficollis*) i el cucut reial (*Clamator glandarius*), espècies de llocs oberts i de secà, amb un declivi important a Catalunya, així com el botxí meridional (*Lanius meridionalis*), el bitxac (*Saxicola torquata*), l'oriol (*Oriolus oriolus*) i la tórtora (*Streptopelia turtur*), tots ells de llocs oberts amb marges amb matolls i petites arbredes. No obstant, el tret potser més destacable d'aquests ambients sigui la presència d'un important nombre de petits insectívors d'ambients mediterranis, la major part dels quals en

declivi, del gènere *Sylvia*, entre els quals destaquem la tallareta cuallarga (*S. undata*), el tallarol trencamates (*S. conspicillata*), la tallareta vulgar (*S. communis*) i el tallarol emmascarat (*S. hortensis*); a més de l'escàs mastegatatxes (*Ficedula hypoleuca*), que també nidifica ací. En aquest ambient trobem la major part de les espècies de rèptils, entre les que destaquem, pel seu interès, el llargardaix ocel-lat (*Timon lepidus*) i la sargantana de sorral (*Psammmodromus hispanicus*), en declivi a la major part de la seva àrea de distribució, així com la possible presència o extinció recent de l'escurçó ibèric (*Vipera latasti*) i de la serp de ferradura (*Coluber hippocrepis*).

Els **ambients riberencs o de fons de vall**, bardissars i zones humides (incloses basses), molt puntuals en l'àmbit, forneixen tanmateix l'hàbitat per a un conjunt d'espècies, algunes d'elles molt especialitzades i d'altres més generalistes però que empren aquests ambients de forma preferent o com a hàbitat durant l'època reproductora. Entre les aus destaquem la polla d'aigua (*Gallinula chloropus*), el rascló (*Rallus aquaticus*), les cueretes blanca (*Motacilla alba*) i torrentera (*M. cinerea*), el cargolet (*Troglodytes troglodytes*), el rossinyol (*Luscinia megarhynchos*), rossinyol bord (*Cettia cetti*) i la bosqueta vulgar (*Hippolais polyglotta*), entre d'altres. Entre els rèptils trobem preferentment o exclusivament ací el vidriol (*Anguis fragilis*), la tortuga de rierol (*Mauremys leprosa*) –molt probablement introduïda–, la serp d'aigua (*Natrix maura*) i la serp de collaret (*Natrix natrix*), molt escassa al vessant meridional de la serralada de Marina i encara no localitzada a Badalona. Els amfibis són els habitants predilectes d'aquests ambients, atès que per llurs requeriments reproductius necessiten anualment visitar els punts d'aigua per reproduir-s'hi. Entre les espècies presents en aquest àmbit o bé en les zones properes del vessant sud de la Serralada destaquem el tòtil (*Alytes obstetricans*), relativament abundant; el gripauet (*Pelodytes punctatus*), força rar; la reineta (*Hyla meridionalis*), molt associada a basses de reg particulars, i la granota verda (*Pelophylax perezi*), que es troba localitzada també a les escasses masses d'aigua permanents, generalment basses particulars.

Hàbitats

En l'àmbit del sòl no urbanitzable de Badalona hi ha encara una gran diversitat d'hàbitats, per bé que sovint en un estat de conservació millorable pel que fa a l'extensió i qualitat que sovint presenten. Ens centrarem ací a esmentar únicament els hàbitats d'interès comunitari, així com aquells altres rellevants per d'altres característiques, ecològiques o florístiques.

Hàbitats d'interès comunitari	Codi Directiva Hàbitats
Alzinars	9340
Suredes	9330
Pinedes mediterrànies	9540
Bosquines i matollars meridionals de rambles i llocs humits (Alocars)	92D0*
Alberedes, salzedes, omedes i altres boscos de ribera	92A0
Altres hàbitats d'interès	Motivació
Garrigues	Fixació de sòl; int. ecològic, fites
Brolles amb dominància d'albada	Fixació del sòl, límit N distribució
Prats sabanoides de llistó i d'albellatge	Alt interès ecològic; Espècies amenaçades
Brolla calcícola i termòfila / Llistonar*	Interès ecològic; caràcter aïllat a la Serralada litoral
Fenassars	Alt interès ecològic

*habitat d'interès prioritari

Les pertorbacions freqüents, que afecten sobretot les zones pròximes als nuclis urbans, rieres i eixos viaris, així com els incendis recurrents, afecten fortament la dinàmica de la vegetació i la capacitat d'assolir un grau de maduresa que li permetin tenir un interès botànic, especialment pel que fa a les comunitats arbòries i arbustives.

Tanmateix tenim una diversitat notable d'hàbitats i alguns fragments ben conservats i amb qualitat, com és el cas de l'alzinar i alzinar amb roures, a l'Obaga de la vall de la Font de l'Amigó; els alocars als torrents de Sant Jeroni, Pomar i afluent; les pinedes i llistonars a la vall de Can Mas; les garrigues i els matollars d'albada a la Coscollada i vessants meridionals en general del carener

principal de la Serralada de Marina o els prats d'albellatge i llistó i els fenassars a la vall de Sant Jeroni.

S'evidencia també una recuperació o successió de les comunitats vers hàbitats més madurs o estructurats. En aquest sentit, una part rellevant de les pinedes situades al carener principal i oriental que tanca el municipi tenen un estrat arbori secundari i un sotabosc força estructurat d'alzinar, fet que evidencia la gradual substitució dels hàbitats, en un sentit d'augment del caràcter forestal i la complexitat estructural de l'ecosistema.

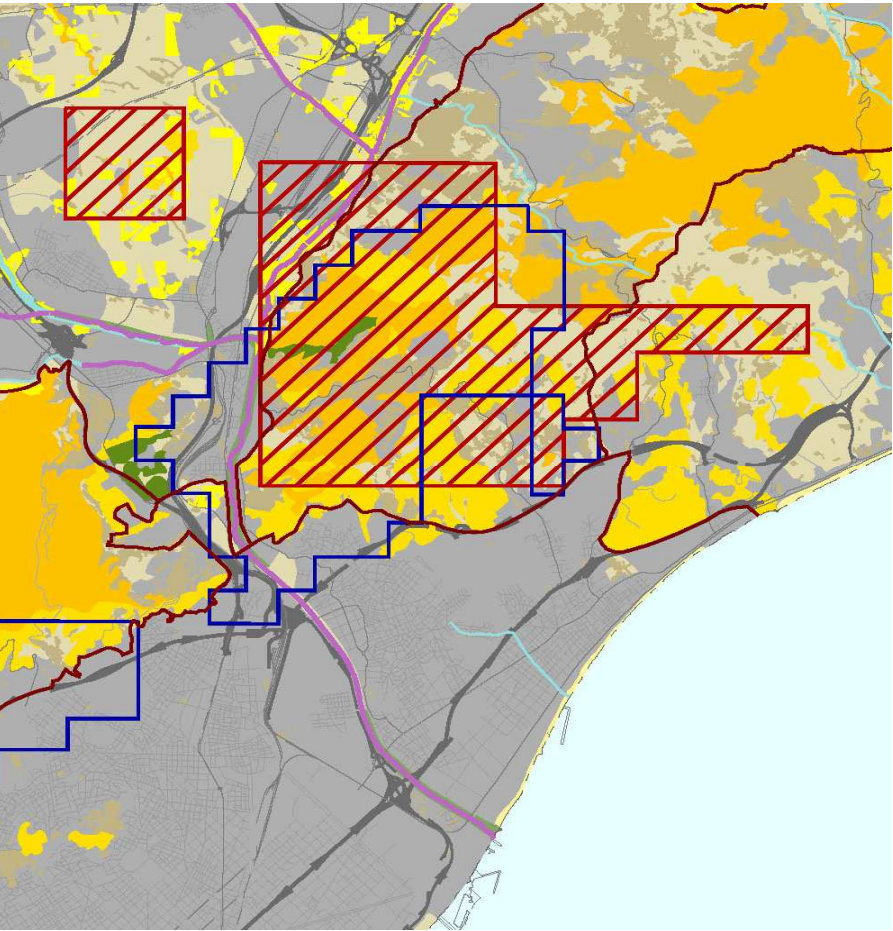
D'altra banda, cal considerar com un valor intrínsec, paisatgístic, i, en la mateixa mesura, també ecològic, el manteniment d'una certa heterogeneïtat d'hàbitats. En aquest sentit, l'evolució natural del lloc tendiria a la uniformització d'una coberta d'alzinar a la major part del territori, tret potser dels pendents més accentuats i on la pèrdua de sòl hagi esdevingut irreversible, on s'hi instal·larien comunitats de brolla eixarreïda d'albada. Aquest fet tindria conseqüències clarament negatives pel manteniment de diverses comunitats d'elevat interès, bàsicament de caràcter herbaci i fornidores d'aliment a tota la cadena tròfica, des de nombrosos insectes fins a rosegadors, rèptils, aus i mamífers; ens referim als prats d'albellatge, no inclosos en cap figura de protecció comunitària, i als prats de llistó que hi estan generalment associats. Cal dir que aquests darrers si que són considerats “Hàbitat d'interès comunitari prioritari”, per bé que el caràcter sobretot acidòfil de la serralada de Marina fa que els criteris cartogràfics del Departament de Medi Ambient l'hagin exclòs d'aquesta categoria. En els prats secs de la serra de Marina viu, a més, l'ortòpter amenaçat *Brachycraphthus tryxalicerus* i el molusc endèmic català *Montserratina martorelli*, a banda de tenir una abundància de conills i altres rosegadors força considerable², especialment a la vall de Sant Jeroni de la Murtra i zones adjacents, entre la B-20 i el Santuari, fet que, juntament amb l'important alocar que allotja la riera en el seu tram final, el converteix en un àmbit d'elevat interès de protecció.

No obstant això, cal dir que bona part de la diversitat de comunitats vegetals –més encara en un context com el que ens trobem– depèn, fins a cert punt, del manteniment o estímul de certes pràctiques de gestió que vinguin a compensar o contrarestar els efectes indesitjats de la descurança, els incendis i altres malvestats. En aquest sentit esdevé important plantejar estratègies que, més enllà d'afavorir comunitats en regressió de petita extensió natural (alocars, albereda i bosc de ribera en general) puguin mantenir un grau suficient d'heterogeneïtat de cobertes vegetals, mitjançant pràctiques com ara la pastura ovina o caprina, que mantinguin els

² En aquest sentit és destacable la consideració que des dels estaments científics s'està fent en els darrers anys de l'error d'haver protegit fonamentalment zones de muntanya, generalment més ben conservades i amb menor pressió i amb comunitats botàniques ben estructurades, però amb una baixa o molt baixa productivitat ecològica, per al manteniment d'una comunitat faunística complerta. En aquest sentit es demana si no fóra molt més interessant protegir els espais amb elevada densitat d'insectes i conills, com a sistema per assegurar que a mig termini s'assolirien bones densitats de les nombroses espècies depredadores que en depenen (vegeu en aquest sentit les *Conclusions de la trobada científica sobre la conservació dels prats, els conreus, les brolles i les màquies de Collserola*).

estratègics i fonamentals prats secs mediterranis, a la vegada que fan d'eficaços agents tallafoc de cost i impacte molt menor al dels mètodes habituals. Altrament la uniformització de les cobertes vegetals i el paisatge i la pèrdua d'espècies i de funcionalisme ecològic esdevindrà un fet.

Cal ressaltar també el paper ecològic de les rieres de Canyet, Pomar i Sant Jeroni, no només per allotjar hàbitats d'interès comunitari prioritari, com els alocars i fragments de bosc de ribera, sinó pel seu paper estructurador i de connectivitat ecològica i clau per a la pervivència d'espècies amb requeriments d'humitat especial, temporals o permanents.

Valors ecològics. Catàleg del paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona

VALOR ECOLÒGIC MOLT ELEVAT

Hàbitats

- D'interès comunitari prioritari (excepte pineda de pinassa)
- D'interès comunitari no prioritari amb menys de l'1% de recobriment
- D'interès no comunitari, molt rar o excepcional a RMB

Altres

- Espai Fluvial i zona d'influència
- Zona d'especial interès ornitològic categories 1 a 3 ICONS (sobre 9)
- Àrea de molt alt interès de nidificació o cria d'espècies amenaçades

VALOR ECOLÒGIC ELEVAT

Hàbitats

- D'interès comunitari prioritari (pineda de pinassa)
- D'interès comunitari no prioritari amb més de l'1% (excepte pinedes mediterrànies)
- D'interès no comunitari, escassos amb menys de l'1% de recobriment
- Vegetació de prats secs mediterranis
- Platges no urbanitzades amb vegetació natural

Altres

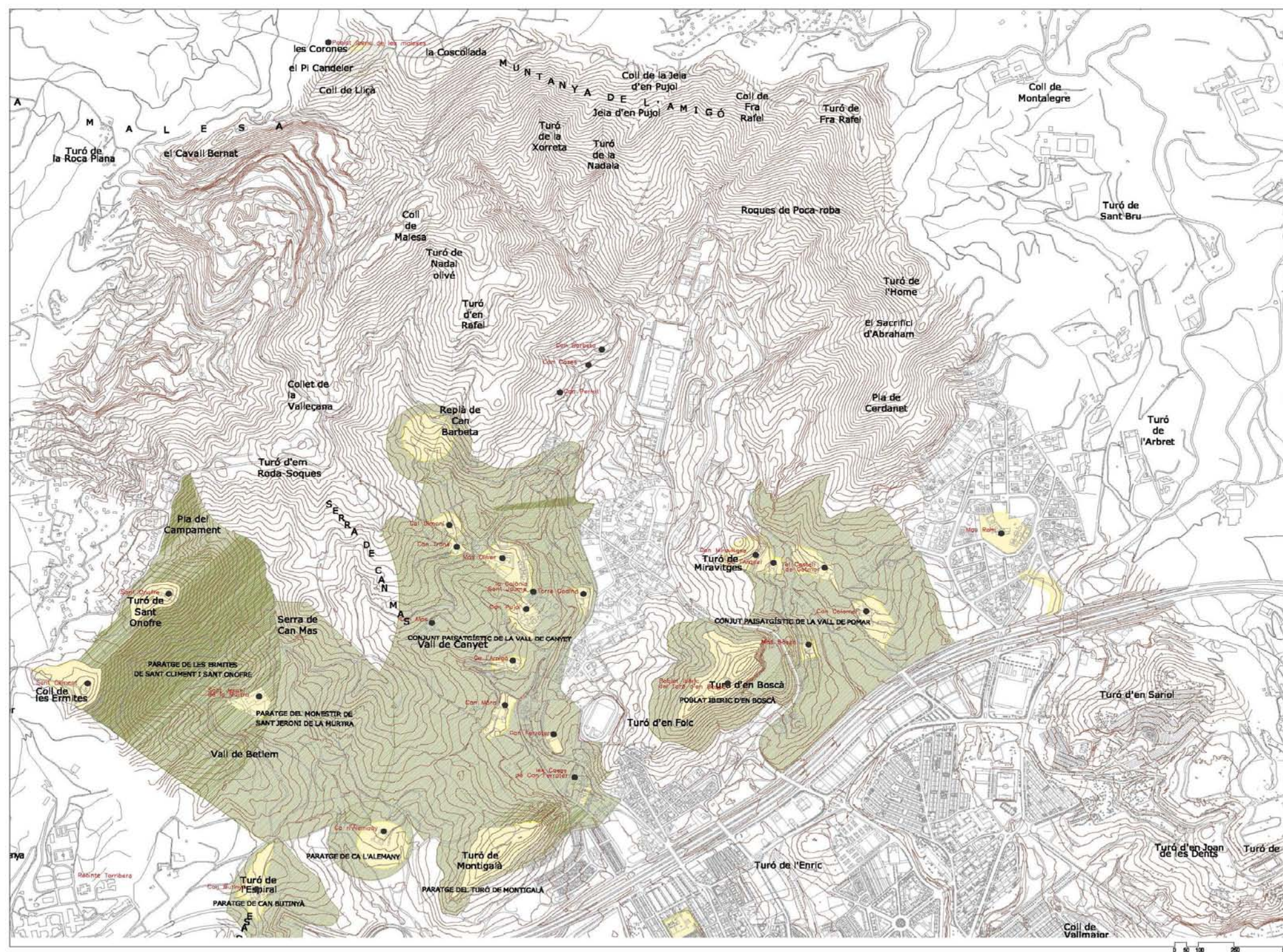
- Tram d'espais Fluvials de qualitat pèssima
- Gran massa forestal contínua
- Mosaic agroforestal de la Regió
- Zones d'especial interès ornitològic categories 4 i 5 ICONS (sobre 9)
- Àrees d'ús habitual d'espècies amenaçades o en perill d'extinció

VALOR ECOLÒGIC MODERAT

- Resta d'espais agrícoles i forestals

VALOR ECOLÒGIC BAIX

- Sòl urbà i industrial

LLEGENDA

- Delimitació Parc Serralada de Marina
- Conjunts paisatgístics
- Àmbits catalogats
- Construccions catalogades

Elements i conjunts patrimonials

L'àmbit d'aquest Pla Director es caracteritza per la seva riquesa en recursos culturals. La troballa de petits abrics o jaciments amb restes diverses, a tota la serralada de Marina, testimonia l'ocupació de la presència humana des del Neolític, com ara les interessants restes de l'edat del bronze a Can Butinyà o bé el dolmen de Coma d'Oms, del calcolític.

Dins aquest àmbit es localitzen dos poblats ibèrics i alguns jaciments menors, situats en turons prominents, d'una banda del turó de les Maleses (s.VII/VI a.C.), situat en el carener de la Conreria, a 461m d'altitud, en el límit amb Sant Fost de Campscentelles i Montgat, i l'altre, molt més conegut, el poblat ibèric del Turó d'en Boscà (s.II/I a.C.) situat estratègicament sobre un turó amb l'àpex força aplanat, en el límit entre els barris de Canyet i de Bonavista. Molt a prop, en el límit occidental de l'àmbit, ja en el terme de Santa Coloma de Gramanet, es troba el poblat ibèric de Puig Castellar, fet que testimonia l'elevat grau de poblament d'aquest territori ara fa 2000 anys.

Pel que fa als elements construïts, destaquen els de caràcter religiós, començant pel Monestir de Sant Jeroni de la Murtra (s.XV-XVIII), considerada una de les millors construccions catalanes del gòtic tarda, finançada en part pels Reis Catòlics i amb un fort caràcter simbòlic i d'identitat, catalogada com a Bé cultural d'interès nacional (BCIN).

Situades al damunt de sengles turons prominents, en el serrat de les Ermites, dominant la vall de Betlem i el Monestir de Sant Jeroni de la Murtra hi ha les ermites de Sant Onofre (s.XV-XVI) i Sant Climent (s.XVII), construïdes pels mateixos monjos jerònims i reconstruïda a la segona meitat del s.XX pel Centre excursionista de Badalona.

Pel que fa a castells i construccions fortificades destaca el castell de Gotmar, catalogat de BCIN, molt restaurat, a la vall de Pomar, i la Torre Codina, casal imponent fortificat del s.XVI, modificat a mitjans s.XX, amb elements d'influència modernista, situada al barri de Canyet. Fora de l'àmbit però totalment dins la seva àrea d'influència destaca especialment la Torre Pallaresa (s.XVI-XVII), d'estil renaixentista, ja dins del terme de Santa Coloma però al peu del camí de Sant Jeroni de la Murtra, d'una gran bellesa estètica i valor històric i arquitectònic (BCIN). També fora de l'àmbit, però molt propera, destaca la masia fortificada de Can Canyadó, del s.XVI-XVII (BCIN), a Pomar de Baix.

Dins del terme estricte de Badalona destaquen les masies de caràcter senyorial de Can Ferrater (s.XV), amb una façana impressionant, en el límit entre els barris de Canyet i Montigalà; Can Colomer (s.XVI), a la zona de les Planes (Vall de Pomar), i Can Miravitges (s.XI, molt reformada el s.XVIII) també a la vall del Pomar, actualment escola de Natura.

D'altra banda, ca l'Alemanys (s.XV-XVIII), situat a la part baixa de la vall de la riera de Sant Jeroni, al marge esquerre, era un dels masos de majors dimensions i interès històric de Badalona, tot i que actualment està molt enrunat. Està documentat el seu origen com a vila romana i es conserven encara restes de les termes originals.

A banda de les anteriors, en el conjunt de l'àmbit hi ha una trentena de construccions de caràcter pairal d'interès, de les quals una desena estan inventariades pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya o bé inclosos en el Catàleg de Béns culturals d'interès local (BCIL), com és el cas de: Can Móra (s.XVIII), a l'entrada de la vall de Canyet; Ca l'Amigó (s.XV), Can Trons (s.XVI-XVII), Can Pujol (s.XIII), Mas Oliver (s.XVII), Can Dimoni (s.XV-XVIII)(tots ells a la vall de Canyet); Mas Boscà (s.XVI) i Ca l'Arquer (s.XVI-XVIII) (vall de Pomar) i Can Butinyà (s.XVIII) (Montigalà, sobre el túnel de la Pallaresa, B-20), entre d'altres.

A banda de les peces individuals, es pot reconèixer en la totalitat de l'àmbit diversos conjunts integrats per diversos elements que, globalment, tenen el valor afegit de crear paisatges, combinant els aspectes patrimonials més objectius amb d'altres de caire més estètic o perceptiu. Tal és el cas del Conjunt paisatgístic de Pomar de Dalt, de caràcter residencial i rural, que inclou el conjunt de masos entre Mas Boscà i Ca l'Arquer, incloent el castell de Gotmar, Can Cabra, Can Colomer i Can Vestit. Aquest conjunt està reconegut com a Bé cultural d'interès local (BCIL).

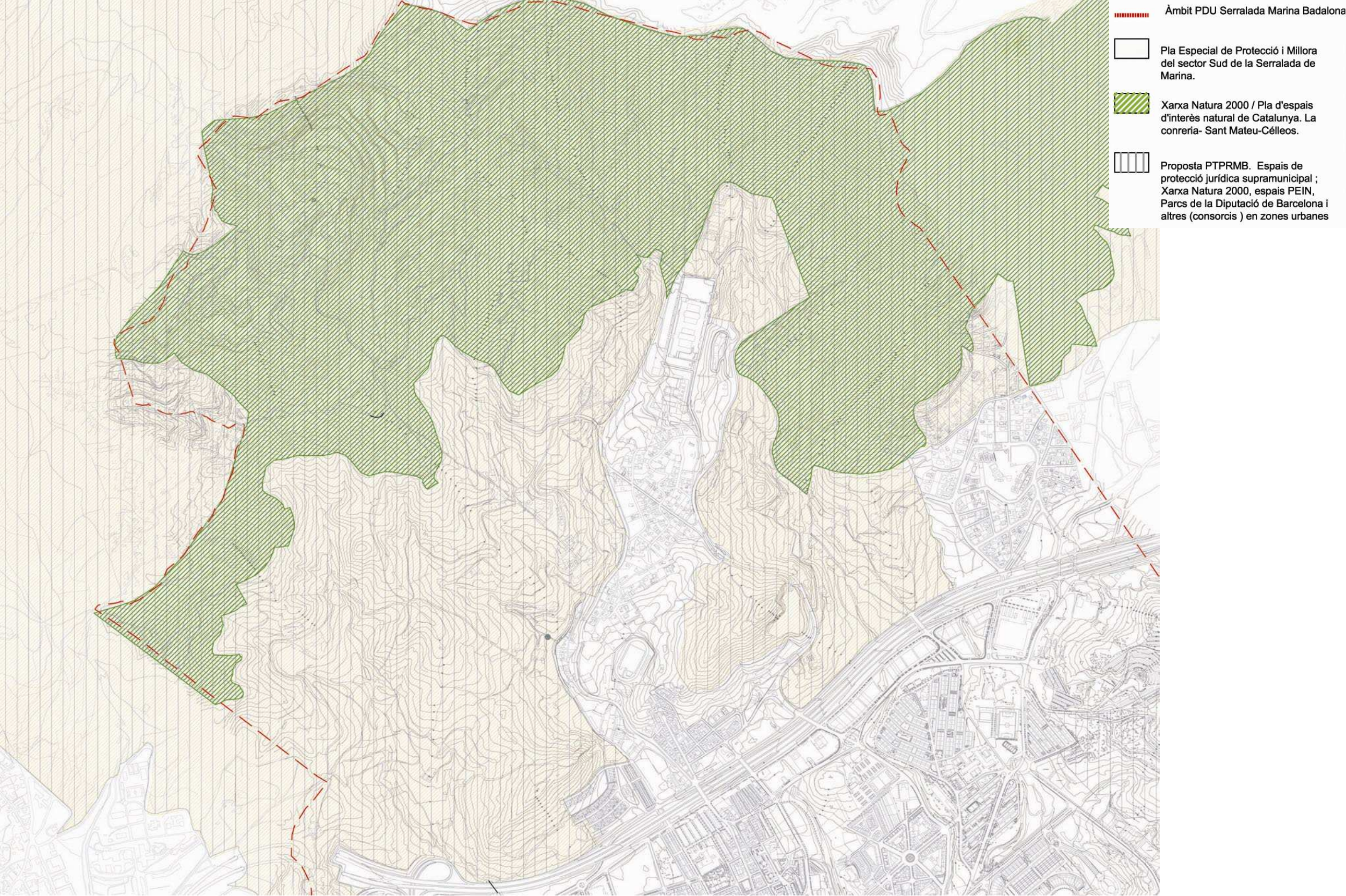
Un altre conjunt protegit (BCIL) és la Colònia Sant Jaume, formada per l'agrupació de casetes construïdes en el tombant del s.XIX al XX amb la finalitat de servir com a zona de vacances i repòs, i que també inclou en el seu perímetre, el Mas Oliver.

El conjunt de cases de Can Ferrater (s. XVIII, BCIL) és un petit veïnat rural format per una agrupació de cases unifamiliars entre mitgeres de planta baixa i pis amb un espai d'horta al davant.

El conjunt paisatgístic de la Vall de Canyet (BCIL) inclou tot el perímetre de la vall de Canyet, des de les cases de Can Ferrater fins la colònia Sant Jordi i Ca n'Oms, englobant tot el sector occidental o més rural de la vall, el qual es vol conservar.

Pel que fa als conjunt patrimonials de caràcter no arquitectònic catalogats per l'Ajuntament com a BCIL destaca el turó de Montigalà, pel seu caràcter de fita visual badalonina i el serrat de les Ermites, amb un valor eminentment paisatgístic i que inclou el carener entre l'ermita de Sant Climent i la urbanització de la Vallençana o del Bosc d'en Vilaró i, vers l'E davalla fins enllaçar amb l'àmbit protegit entorn Sant Jeroni de la Murtra.

Finalment cal destacar que tant el poblat ibèric del turó d'en Boscà i llur àrea d'influència (carener entre el turó d'en Boscà i el turó d'en Folc) així com el poblat ibèric de les Maleses o turó del Pi Candler es troben també catalogats com a Béns culturals d'interès local.

Figures legals de protecció

Espais naturals protegits

Aquest àmbit es troba parcialment protegit pel Pla d'Espais d'Interès Natural, concretament l'EIN de la *Conreria-Sant Mateu-Céllecs*, amb Pla Especial de protecció del medi ambient i del paisatge aprovat definitivament el 25 de maig de 2004. L'àmbit protegit inclou tot el carener principal, fins al límit de l'Hospital Germans Trias i Pujol. La normativa del PE estableix que l'òrgan gestor de l'EIN al terme de Badalona és el Consorci del Parc de la Serralada de Marina, a diferència de la resta de l'espai, gestionat pel Consorci del Parc de la Serralada Litoral.

A més, una superfície sensiblement superior es troba dins la Xarxa Natura 2000, concretament a l'espai ES5110011 *Serres del litoral septentrional*, concretament 392,6 ha (18,5% del municipi).

Finalment destaquem que en el Pla Territorial Parcial de la Regió Metropolitana de Barcelona (PTMB), aprovat inicialment, el qual qualifica la major part de l'àmbit de la Serra de Marina a Badalona com Espai de protecció especial d'interès natural i ambiental, incloent una part considerable del sòl no urbanitzable del barri de les Guixeres, entre la B-20 i la C-31. A la vegada reconeix la protecció jurídica supramunicipal que empara a la pràctica totalitat del sòl no urbanitzable del terme de Badalona, al nord de la B-20, de fet, amb una protecció jurídica superior.

Visió del Parc de la Serralada Litoral

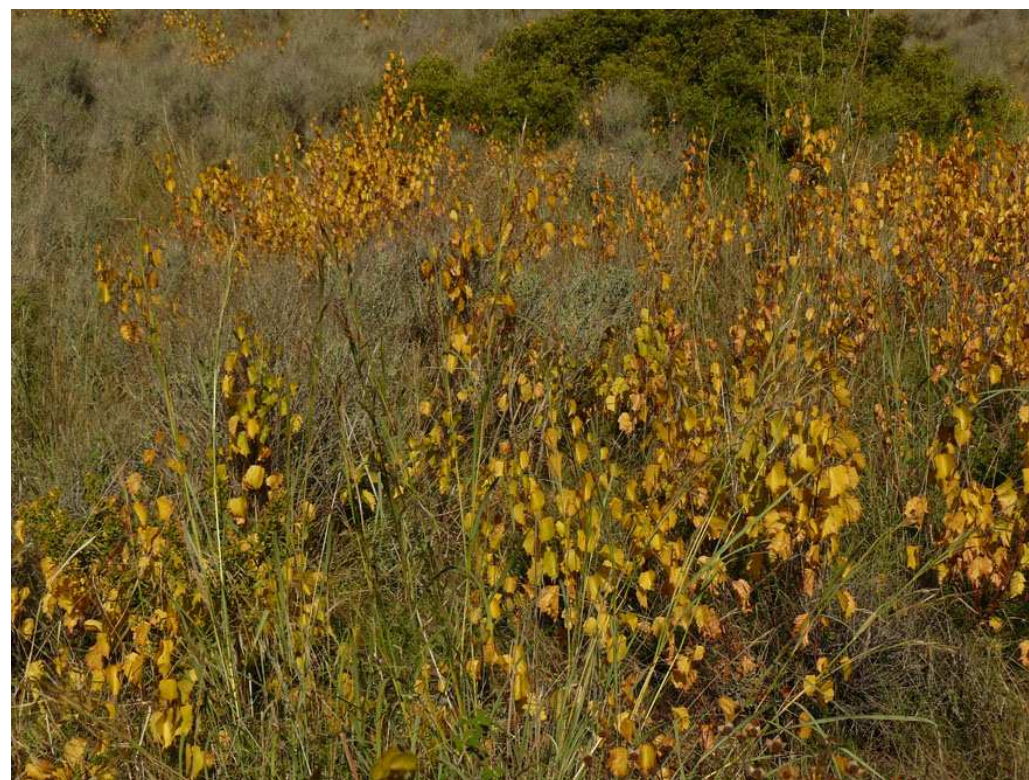
Berenador sota Can Ruti

Restauració del bosc de ribera al torrent de l'Amigó

Horts i pitch & putt a la vall del Pomar

Vinya abandonada

Usos

Antigament tot el vessant marítim de la Conreria, així com del conjunt de la serralada de Marina, estava conreat, bàsicament per vinya, amb també alguns conreus secundaris com el garrofer i l'olivera (i, més testimonial, els ametllers) i els horts a les parts baixes. Els pendents més abruptes, careners i zones de difícil accés hi predominaven les pinedes, sobretot de pi pinyer, afavorides pel valor de les pinyes i per la seva funció de fixar el sòl. Les rieres principals eren transitades, bé per la llera o just pel marge, per anar fins les cases pairals o les vinyes de muntanya, com succeeix encara ara al Maresme. Al llarg dels s.XX els usos tradicionals van anar progressivament desapareixent, tant pels canvis socioeconòmics com per la transformació de part dels sòls de major qualitat i la creació d'expectatives de caràcter especulatiu, desvinculades lògicament dels aprofitaments tradicionals.

A partir de la segona meitat del s.XX les dinàmiques urbanes de caràcter metropolità irromperen amb força sobre aquest àmbit i aquest fet es traduí en l'obertura de pedreres, especialment destacades en el cas de la PYDSA, una de les més visibles i amb major impacte paisatgístic des del centre de l'Àrea Metropolitana, així com urbanitzacions (La Vallençana, Mas Ram), el nou barri del Canyet (a partir d'un petit veïnat rural preexistent) i, finalment, l'obertura de l'Hospital Universitari Germans Trias i Pujol i construccions annexes (Institut Gutmann, residència d'estudiants, etc.), que van desestructurar una part rellevant de l'àmbit.

D'altra banda, la crisi del sector primari accelera la terciarització de diversos masos, que esdevenen restaurant, hípiques, centres d'educació ambiental (Can Miravitges) o, fins i tot, centres d'una instal·lació de Pitch & putt (Castell de Gotmar). A principis dels anys 90 va haver-hi també una temptativa de construir un camp de Golf i un hotel de luxe a l'entorn de Sant Jeroni de la Murtra, que suscità un gran moviment popular en contra fins que s'aturà el projecte.

La construcció de la B-20, a principis dels anys 90 consolida, de facto la partió entre el nord i el sud del terme de Badalona, deixant al nord la totalitat del barri del Canyet, el Mas Ram, Bonavista, la major part de Pomar de Dalt i la part nord de Montigalà i un petita porció de Les Guixeres. A grans trets, al nord queda la muntanya i al sud el mig vessant o peudemont i la plana.

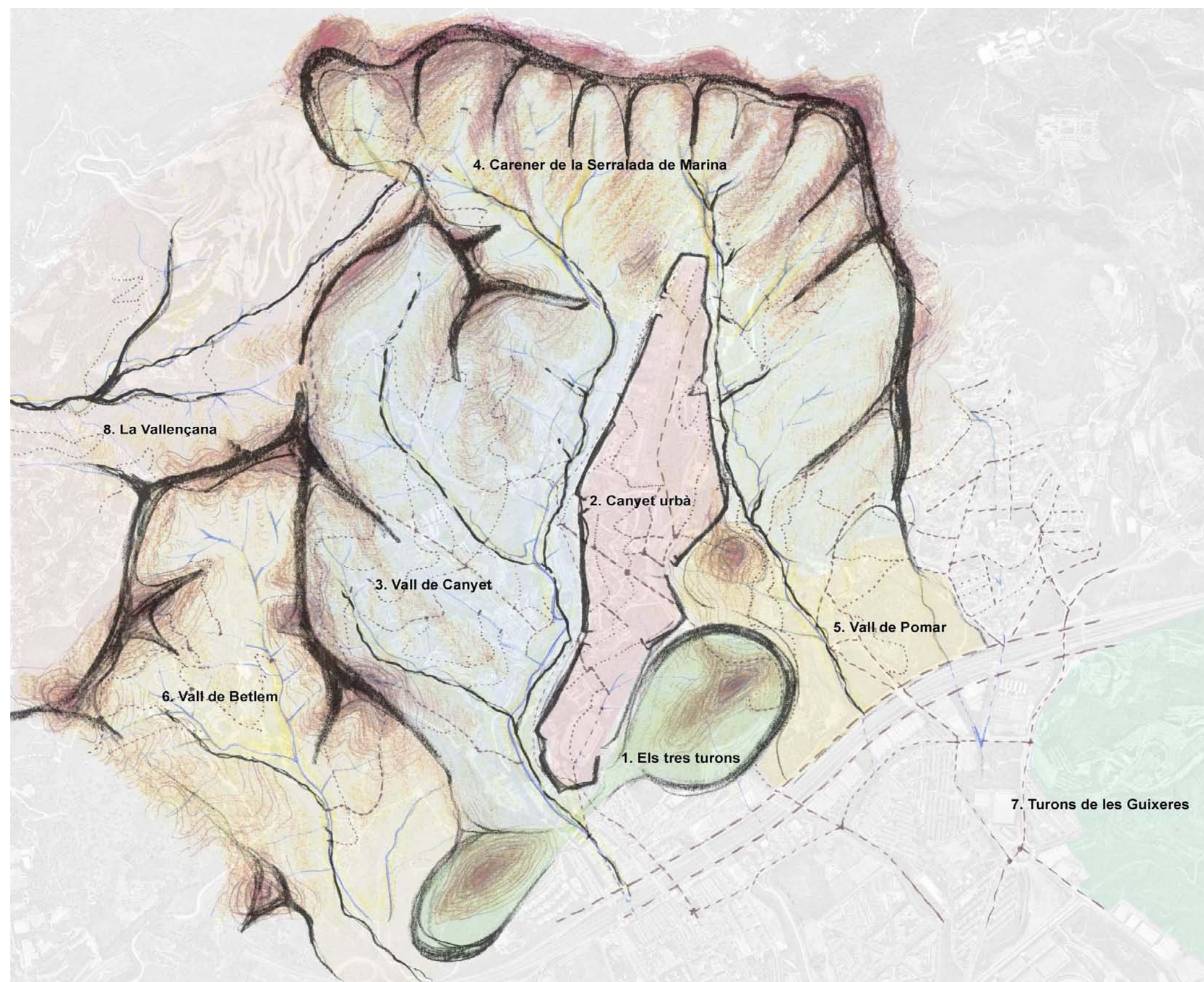
Aquesta infraestructura ha deixat a la mateixa banda zones com el barri de Bonavista o nous sectors d'urbanització de Montigalà –que tant formalment com tipològica “miren més” cap al sud– i els àmbits rurals i naturals de la serralada de Marina, tot desdibuixant el límit de la ciutat, malgrat que la densitat i consolidació del teixits segueix essent força diferent al nord i al sud de la B-20.

Actualment s'han perdut la majoria d'usos agrícoles o tradicionals, per bé que perviuen certes pràctiques, sobretot d'horticultura, a la vall de Sant Jeroni o Betlem, al Canyet i, sobretot, a la vall de Pomar. Cal dir que ultrà el caràcter productiu, les explotacions agrícoles suposen una diversificació paisatgística, una gestió del fons de vall i un manteniment del context rural que

emmarca els masos i altres construccions tradicionals, per bé que els usos hagin variat en la majoria dels casos.

Pel que fa a les zones de muntanya i forestals, cal dir que el rang de protecció de què gaudeixen esdevé, juntament amb la pràctica de la passejada, el lleure i el mountain-bike els usos fonamentals d'aquests espais. En aquest sentit, la creació i senyalització d'itineraris; arranament de fonts, com la de l'Amigó, en què s'ha construït una reixa per garantir la reproducció dels amfibis, i d'un berenador sota del tanatori de Can Ruti, per encabir l'elevada demanda que hi ha per poder cuinar i menjar a l'aire lliure, són actuacions recents que indiquen la utilització creixent de l'àmbit de la Serralada de Marina per les activitats de lleure.

Pel que fa a les activitats de conservació, a banda d'estudis i seguiments diversos sobre la biodiversitat i el patrimoni cultural, s'han dut a terme tasques de prevenció i repoblació forestal post-incendi, amb una òptica ambiental i paisatgística, com ara la plantació de pi blanc (*Pinus halepensis*) a l'obaga del turó d'en Rafel, així com actuacions de millora i restauració d'alguns trams fluvials amb vegetació de ribera, com s'ha fet en el torrent de l'Amigó. Les condicions de pendent i el fet que el pi pinyer (*Pinus pinea*) sigui l'espècie predominant, amb una molt baixa valoració fustaire per l'elevada reïna que conté, aconsella mantenir les zones forestals sense explotar.

Unitats de paisatge

Unitats de paisatge

Formalment, i d'acord amb els treballs previs del Catàleg de Paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona la major part de l'àmbit –quasi coincidint amb la traça de la B-20– es troba a la unitat de paisatge de Serra de Marina, mentre que els espais de caràcter més urbà, situats fonamentalment al sud de la B-20 s'adscriuen a la unitat de paisatge del Pla de Barcelona. Finalment, el sector més oriental que inclou el Mas Ram i bona part del barri de les Guixeres està inclòs a la U.P. del Baix Maresme.

A una escala més local, i basant-nos tant amb les característiques del relleu i els usos del sòl com amb les conques visuals, podem distingir les següents unitats o conjunts paisatgístics:

- Paisatge de la vall de Canyet, que inclou la vall central i més àmplia que penetra al cor de la serralada de Marina, incloent àmbits de caire més urbà i els grans equipaments sanitaris de Can Ruti, així com el veïnat rural del Canyet i la conca del torrent de Coma d'Oms.
- Un àmbit oriental, més rústic i natural, que se separa de l'anterior per les elevacions del turó d'en Boscà i el turó de Miravitges, estructurat per la riera de Pomar i que inclou diverses cases pairals senyorials o de dimensions notables (Can Colomer, Ca l'Arquer, Can Miravitges), amb els horts i jardins associats, i el castell de Gotmar en una posició central.
- Un àmbit occidental estructurat pel torrent de la Vallençana i caracteritzat tant per la seva orientació a Ponent com per la seva elevada antropització, sobretot per la gran pedrera existent i la urbanització de baixa densitat.
- Un àmbit sud occidental, estructurat per la riera de Sant Jordi o de Sant Jeroni i la vall de Betlem i ben delimitat al nord pel carener de la serra de les Ermites i el turó d'en Roda-Soques i per l'oest per la serra de Can Mas, caracteritzat per l'àmplia fondalada central i els relleus més abruptes laterals i al nord, que tanquen el conjunt, presidit per la presència del conjunt monumental del Monestir de Sant Jeroni de la Murtra.
- Un àmbit septentrional, estructurat pel torrent de l'Amigó i els afluents de capçalera de la riera de Pomar, i que inclou el carener central de la serra de Marina (muntanya de l'Amigó) i els relleus més enlairats de tot el Pla Director (La Coscoiada, Turó d'en Rafel, Turó de l'Home, etc.).
- Un àmbit sud, de tancament de l'àmbit entre la riera de Sant Jeroni i la del Pomar, en relació al continu urbà badaloní i la B-20, constituït per l'alineació dels turons d'en Boscà, d'en Folc i de Montigalà, que són alhora miradors excepcionals sobre el conjunt de l'àmbit i fites tant des de la serra de Marina estant com des del nucli de Badalona (Paisatge del Tres Turons).
- Un àmbit sud-est, caracteritzat pel seu caràcter més antròpic, situat entre la B-20 i la C-31 i envoltat per teixit urbà, en la seva major part força alterat o degradat, però que té la singularitat del predomini del substrat calcari, situat bàsicament per sota de la traça de la B-20 però que engloba també alguns sectors residencials, discontinus, a la banda nord de la via ràpida, connectats i vinculats clarament amb el teixit urbà compacte del nucli urbà badaloní.

Paisatge del carener de la Serra de Marina, amb restes de feixes de vinya

Paisatge de la Vall de Betlem des del Turó de Sant Onofre

